

การจัดเนื้อหาสาระประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวคิดและความเชื่อ

=====

เป็นที่ทราบกันดีแล้วการจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาเยาวชน หรือบุคคลเพื่ออนาคต ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขตามบริบทของ ปรัชญาความเชื่อของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เป็นปัจจุบัน หรือแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมักเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งและส่งผลกระทบต่อการศึกษาตลอดเวลา ดังนั้น เพื่อให้เกิดความทันสมัย การจัดเนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้จึงจำเป็นต้องปรับตามแนวทางดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1.แนวคิดดั้งเดิม (Traditional perspective)

แนวคิดดั้งเดิมของการศึกษาสำหรับเยาวชนเพื่อถ่ายทอดความรู้และสิ่งที่ดี ๆ เป็นอมตะ โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดี มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เนื้อหาของหลักสูตรจะถูกเลือกจาก ประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดี ซึ่งเป็นความจริงที่ได้รับการยอมรับคุณค่าและยึดปฏิบัติมาอย่างยาวนาน

ดังนั้นจุดประสงค์ทางการศึกษาของแนวคิดดั้งเดิมคือ การมุ่งถ่ายทอดแก่นของสังคม หรือถ่ายทอดสิ่งที่ดีงาม (ดูปรัชญาสารัตถนิยมและนิรันดร์นิยม บทที่ 1) วัฒนธรรมที่ดีงาม ถ่ายทอดความรู้ที่คนรุ่นก่อนเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดี เป็นอมตะ (Posner, 1992)

1.1การจัดเนื้อหาสาระ

จากแนวคิดดังกล่าว แนวทางการจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ คือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากตำราที่มีผู้รวบรวมไว้ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอด (ครูเป็นศูนย์กลาง) ผู้เรียนจะเรียนรู้จากการถ่ายทอดของครู ความก้าวหน้าการเรียนรู้พิจารณาจากการทำแบบทดสอบ Dewey (อ้างใน Posner, 1992) กล่าวว่า เนื้อหาการเรียนการสอนมักเน้นการถ่ายทอดสิ่งที่ดีงาม ด้านทฤษฎี ทักษะ และประสบการณ์ที่ดีของบรรพชนในสมัยก่อน ให้กับอนุชนคนรุ่นใหม่ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังมีหลักยึดในการดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่าง เป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป

หลักการจัดลำดับเนื้อหาสาระเพื่อการเรียนการสอนในกลุ่มแนวคิดดั้งเดิมนั้น 1) Posner (Posner, 1992: 144) กล่าวว่า ควรจัดตามเนื้อหาของแต่ละวิชาเป็นรายวิชาเดี่ยวแยกเรียน อย่างเป็นลำดับ, 2) William Bennett (Posner, 1992: 144) ควรจัดตามลักษณะวิชานั้น ๆ เช่น กลุ่มวิชาภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น การจัดเนื้อหาให้ผู้เรียน เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีงามในอดีต (Posner, 1992: 93) ได้แก่

- 1) เรียนรู้เกี่ยวกับบทประพันธ์ สิ่งดีงาม หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น บุคคลสำคัญของประเทศ โคลง กลอน บทประพันธ์ ซึ่งจะได้สามารถสื่อความกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้
- 2) ทักษะจำเป็นพื้นฐานเพื่อมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะทางด้านการอ่าน การเขียน การคำนวณ (Reading, Writing, Arithmetic หรือ 3 R's) เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตในสังคม และเป็นพื้นฐานในการเรียนขั้นสูงต่อไปได้
- 3) ยกย่องสิ่งที่มีคุณค่าของสังคม มุ่งให้เกิดจริยธรรม ยอมรับยกย่องคนดี มีความซื่อสัตย์ เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป
- 4) เนื้อหาที่ใช้จัดการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะ The Great Books ซึ่งได้รวบรวมความรู้ที่มีคุณค่า ได้รับการพิสูจน์ด้วยกาลเวลามาแล้ว

1.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การเรียนการสอนมีลักษณะเน้นครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ใช้รูปแบบการสอนแบบบรรยาย เน้นการท่องจำ ครูจะเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างที่ดีกับนักเรียน และเป็นผู้ควบคุมดูแลและรักษาระเบียบวินัย มิให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง ครูเป็นผู้ฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนมีเหตุผล Posner (Posner 1992: 197) ได้สรุปลักษณะการนำ

หลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนตามแนวคิดดั้งเดิม มักมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) มักมุ่งเน้นเนื้อหาเดียว, 2) การเรียนการสอนมีลักษณะครูเป็นศูนย์กลาง และใช้วิธีการสอนแบบบรรยายในกลุ่มใหญ่, 3) เนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่จากตำราและแบบฝึกที่ได้รับการยอมรับว่าดีและใช้อย่างต่อเนื่องมาตลอด, 4) การประเมินผลมักใช้แบบข้อเขียนแบบทดสอบ, 5) และการประเมินและการวัดผลมุ่งเรื่องคะแนนมากกว่าความรู้หรือประสบการณ์ด้านการเรียนการสอน เน้นให้นักเรียนท่องจำ ซึ่ง Westbury (อ้างใน Posner, 1992: 197) ให้ความเห็นว่าการที่ครูต้องใช้การสอนแบบบรรยายเนื่องจาก เพื่อให้สามารถสอนครบตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ให้ทันตามกำหนดเวลา และนักเรียนสามารถทำแบบฝึกหัดตามที่หลักสูตรกำหนดได้อย่างครบ นอกจากนั้น การสอนแบบบรรยายนี้ ครูยังสามารถควบคุมและเข้มงวดด้านพฤติกรรมต่างๆของนักเรียน และผู้บริหารด้านการศึกษาสามารถกำกับการสอนของครูให้เป็นไปตามที่ต้องการอีกด้วย กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดดั้งเดิม(Traditional perspective) ช่วยให้การเรียนการสอนของครูบรรลุผลขึ้นอย่างน้อยเรื่องความเข้มด้านเนื้อหา และด้านการบริหารจัดการทางด้านการเรียนการสอน

2. แนวคิดด้านประสบการณ์ (Experiential perspective)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นประสบการณ์ของผู้เรียน (Experiential perspective) ได้แนวคิดมาจากนักปรัชญากลุ่ม Pragmatism (ดู ปรัชญาปฏิรูปนิยมในบทที่ 1) ซึ่ง Rousseau (1955) (อ้างใน Posner, 1992: 51) เชื่อว่า เด็ก ๆ ควรมีเสรีภาพของตนเอง มีประสบการณ์เลือกเรียนรู้และการแสดงออกซึ่งตนเอง ประสบการณ์ต่างๆ ดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ของแต่ละบุคคล ในอนาคตข้างหน้า ซึ่ง Dewey (อ้างใน Posner, 1992: 95) มีความเห็นว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนควรจะเป็นการพัฒนาเด็กให้รู้จักคิด และมีความคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเอง สร้างประสบการณ์ของตนเอง พัฒนาการเอง แนวคิดดังกล่าวพัฒนาขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้น ศตวรรษที่ 20 เป็นยุคสังคมนิยมประชาธิปไตยในอเมริกา โดยเชื่อว่าบุคคลมีเสรีภาพ สิ่งที่นักเรียนเรียนในห้องเรียน ควรสามารถนำมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นประสบการณ์ของนักเรียนโรงเรียนจึงมีความสำคัญมาก

ดังนั้นจุดประสงค์ทางการศึกษา มุ่งสร้างประสบการณ์กับนักเรียน เน้นการปฏิบัติ พัฒนาให้นักเรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงในสังคมอนาคต

2.1 การจัดเนื้อหาสาระ

หลักการจัดลำดับเนื้อหาเพื่อการเรียนการสอนในกลุ่มแนวคิดด้านประสบการณ์ (Experience perspective) นั้น มุ่งจัดเนื้อหาตามประสบการณ์ และความสนใจของผู้เรียน เนื้อหาไม่ตายตัวยืดหยุ่น หลักสูตรไม่ตายตัว คำนึงถึงความต้องการและความสามารถของผู้เรียน และปัญหาของสังคม (Posner, 1992: 145) การจัดเนื้อหาหลักการดังนี้

- 1) เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกค้นหาคำตอบเอง มุ่งปฏิบัติ พัฒนาศักยภาพของตนเอง
- 2) มุ่งให้นักเรียนมีประสบการณ์ อาจเป็นปัญหาของชุมชนนั้นๆ ซึ่งผู้สอนอาจหยิบยกมาเรียน ถกเถียงในชั้นเรียน ร่วมกับนักเรียนในการแก้ปัญหา
- 3) เนื้อหามุ่งให้นักเรียนมีโอกาสนำไปใช้ในชีวิตจริงในสังคม เช่น การฝึกฝนวิชาชีพ ประชาธิปไตย เป็นต้น
- 4) การจัดเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นโครงการ (project) (Posner 1992: 182)

2.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การเรียนการสอนจะมุ่งเน้นพัฒนาที่ตัวผู้เรียน, ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียน เน้นความสำคัญด้านการทำกิจกรรมมากกว่าการเรียนจากตำรา โรงเรียนควรมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับสภาพจริงของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคย และได้รับประสบการณ์ที่ดีที่ทางโรงเรียนจัดให้ Posner (Posner, 1992: 197) ได้สรุปลักษณะการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนตาม Experiential perspective มักมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เนื้อหาหมักมีการจัดแบบผสมผสานสาระวิชา (cross subject-matter) 2) ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้เพื่อใช้ในการเรียนการสอน มากกว่าตำราและเนื้อหาวิชาที่

กำหนดหรือจัดเตรียมไว้, 3) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย การเรียนการสอนเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หรือร่วมมือการเรียนรู้ (cooperative learning) มากกว่าเรียนแบบเป็นกลุ่มใหญ่ที่เน้นการแข่งขัน, 4) เนื้อหาที่ใช้สอนมักมีลักษณะเป็นงาน กิจกรรม หรือโครงการ/โครงการงาน ที่น่าสนใจ หรือกำลังเป็นปัญหาปัจจุบันของสังคมหรือชุมชนในขณะนั้น ซึ่งลักษณะโครงการ/โครงการงานดังกล่าวอาจต้องใช้เวลาในการศึกษา หรือแก้ปัญหา เป็นต้น, 6) การประเมินผล จะประเมินจากการทำงานจริง หรือจากกิจกรรมการเรียนรู้ มากกว่าการสอบข้อเขียนที่เน้นความรู้ความจำ พบว่า การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวในอเมริกา ต้องใช้เวลามากในการเรียนการสอน และการวางแผนเพื่อจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียน แต่ก็มีข้อดีคือ นักเรียนมีโอกาสร่วมคิด ตัดสินใจเรียนรู้เอง แก้ปัญหาเอง โดยเฉพาะปัญหาของสังคมและสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับนักเรียนในการนำความรู้และประสบการณ์ในโรงเรียนไปประยุกต์ใช้กับสังคมต่อไปในอนาคต นอกจากนั้นยังพบว่า เนื้อหาโดยทั่วไปจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนนี้ เป็นแบบผสมผสานเนื้อหาสาระตามความจำเป็นสำหรับนำไปใช้ในสังคมอนาคต

3. แนวคิดเน้นโครงสร้างเนื้อหาสาระ (Structure of the disciplines perspective)

ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากประเทศสหรัฐอเมริกาชนะสงคราม (โดยประเทศญี่ปุ่นได้ยอมแพ้ จากการถูกระเบิดปรมาณู) อเมริกามีความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีและความรู้ความสามารถของตนเองมาก ต่อมาในยุคสงครามเย็นระหว่างประเทศอเมริกากับสหภาพโซเวียต (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2) เมื่อสหภาพโซเวียตสามารถส่งยานอวกาศสปุทนิค (Oct. 4, 1957) ได้ก่อนอเมริกา เป็นผลให้อเมริกาไม่มั่นใจในระบบการศึกษาของตน สังคมอเมริกันในยุคนั้นเรียกร้อง ให้มีการปรับปรุงและปฏิรูปการศึกษาของชาติ ดังนั้นแนวคิดการจัดการศึกษาของอเมริกันจึงมีการปรับเปลี่ยนไปเน้นด้านความรู้วิชาการมากกว่า (แบบเดิมซึ่งมุ่งเน้นทางด้านสังคมและประชาธิปไตย) และในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 และต้นทศวรรษที่ 1990 แนวคิดก็ยังคงมุ่งพัฒนาทางด้านเนื้อหาวิชาการ (subject and matter) โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ และเจาะลึกในสาขาย่อยเฉพาะด้าน อีกหลากหลายสาขา

ดังนั้นจุดประสงค์การศึกษาจึงมุ่งพัฒนาด้านสติปัญญาของผู้เรียน และพัฒนาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เฉพาะด้าน ในแนวลึก (King and Brownell 1965, อ้างถึงใน Posner 1992: 95)

3.1 การจัดเนื้อหาสาระ

Posner (Posner, 1992: 157-174) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดเนื้อหาสาระเพื่อพัฒนาความรู้ให้กับผู้เรียนตามแนวคิดเน้นความรู้ (discipline perspective) เป็น 3 แนวทาง คือ 1) จัดแบบบนสู่ล่าง (top-down approach), 2) จัดแบบล่างสู่บน (bottom-up approach), 3) จัดแบบโครงการ (project approach) นอกจากนั้น สจ๊วต (สจ๊วต อุทรานนท์, 2532) ได้กล่าวถึงการจัดเนื้อหาสาระที่ยึดเอาสาขา หรือเนื้อหาวิชาเป็นหลักว่า “ในสหรัฐอเมริกาหลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาได้รับการกระตุ้นอีกครั้งหนึ่ง จากความตื่นตัวในด้านการแข่งขันความก้าวหน้าทางอวกาศกับสหภาพโซเวียตรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1957 การจัดหลักสูตรในลักษณะนี้มักจะแบ่งรายวิชาต่างๆ แต่ละรายวิชาอาจแบ่งเป็นส่วนย่อยๆ เป็นหน่วยการเรียนรู้ อีกทั้งได้” ซึ่งการจัดเนื้อหาหลักสูตรดังกล่าวได้แก่ 1) หลักสูตรแยกวิชา (separate-subject curriculum) เป็นหลักสูตรที่แยกเนื้อหาออกเป็นรายวิชา ที่โรงเรียนต้องสอน, 2) หลักสูตรสหสัมพันธ์ หรือหลักสูตรสัมพันธ์วิชา (correlation หรือ correlated curriculum) เป็นการพยายามที่นำเอาหลักสูตรรายวิชาอย่างน้อยสองวิชามาสัมพันธ์กันโดยการสอนไปพร้อมๆ กันเพื่อให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาดีขึ้น 3) หลักสูตรรวมวิชา (fusion หรือ fused curriculum) และหลักสูตรหมวดวิชา (broad-field curriculum) เป็นหลักสูตรที่นำเอาวิชาที่ใกล้เคียงกันมารวมเข้าด้วยกัน หากรวมแล้วเกิดวิชาใหม่เรียก fusion เช่น Botany รวมกับ Zoology เป็น Biology, หากรวมเป็นหมวดวิชาเรียก broad-field curriculum เช่น หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น 4) หลักสูตรแบบแกนวิชา (core curriculum) เป็นการจัดเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กันและมีความผสมผสานกันมากขึ้น

โดยมีวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง (core) อย่างเห็นได้ชัด, 5) หลักสูตรแบบบูรณาการ (integration หรือ integrated curriculum) เป็นการผสมผสานกันระหว่างเนื้อหาวิชามากที่สุด จนไม่ปรากฏเด่นชัดว่าวิชาหนึ่งวิชาใดเป็นหลัก

3.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

Posner (Posner 1992: 198) ได้สรุปลักษณะการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนตามแนวคิดเน้นโครงสร้างเนื้อหาสาระ (Structure of the Disciplines perspective) มักมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เนื้อหาแนวเดียวกันจะถูกผสมผสาน ปับหรือจำกัดขอบเขตให้เป็นวิชาเดียว, 2) มุ่งสนใจในจุดหรือประเด็นเล็ก ๆ เจาะลึกเฉพาะเรื่องที่เป็นแก่นหรือหลักการพื้นฐาน, 3) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน มักใช้วิธีเรียนโดยใช้ข้อมูลจริง เรียนรู้จากข้อมูลพื้นฐานที่เป็นลักษณะปฐมภูมิ, 4) ใช้ข้อมูลที่ได้รับการพิสูจน์ในการแก้ปัญหา, 5) ครูผู้สอนควรเป็นผู้ชี้แนะ หรือเป็นตัวอย่างให้กับผู้เรียนในด้านการสืบเสาะค้นคว้าหาความรู้ มากกว่าเป็นผู้ตอบปัญหาหรือเป็นแหล่งข้อมูลให้นักเรียนเพียงอย่างเดียว การเรียนการสอนในลักษณะนี้ควรใช้ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป นอกจากนั้น ครูควรมีการสอนความรู้พื้นฐานทางด้านทักษะการสืบเสาะหาความรู้ มีความเชี่ยวชาญรู้ลึกในเนื้อหาที่สอนเป็นอย่างดี เป็นนักวิชาการในแขนงนั้น และนักเรียนควรมีลักษณะใฝ่รู้

4. แนวคิดเน้นพฤติกรรม (Behavioral perspective)

ต้นทศวรรษที่ 20 นักจิตวิทยา Thorndike ได้ทำการศึกษาในสัตว์ทดลอง พบว่า สิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้นที่เหมาะสม สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของสัตว์ทดลองได้ ความเชื่อด้านการเรียนการสอนจึงเปลี่ยนมาใช้อธิบายตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่สังคมยุคนั้นตื่นตัวมาก (ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของ Aristotle ที่ว่า วัตถุ หรือ สสารที่มีอยู่ในโลก และสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสรับรู้ การเรียนรู้เน้นความรู้ความจริง วัตถุได้ประเมิณผลได้จริง การเรียนการสอนจึงที่มุ่งเน้นทางด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เป็นหลัก) ในมุมมองของนักจิตวิทยา กลุ่มพฤติกรรมนิยม (behaviorism) เชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยถือว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่คล้ายคลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสัตว์ทดลอง เช่น สุนัข แมว หนู หรือ นกพิราบ สิ่งแวดล้อมและเงื่อนไขต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงเน้น จัดสภาพแวดล้อมและสร้างเงื่อนไขให้เหมาะกับการเรียนรู้ และให้การเสริมแรง การจัดการเรียนการสอนดังกล่าว ทำให้มองความสำคัญขององค์ประกอบภายในตัวมนุษย์ลดลง หรือให้ความสำคัญน้อยลง Joyce and Weil (อ้างถึงใน Posner 1992: 101) กล่าวว่า หัวใจสำคัญของกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ สิ่งเร้า การตอบสนอง การเสริมแรง ซึ่งทำให้พฤติกรรมมนุษย์ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก (มองผู้เรียนและการเรียนรู้เป็นเงื่อนไขทั้งหมด คล้ายเป็นการจัดกระทำ หรือการทดลองในสัตว์ทดลอง)

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดพฤติกรรมนิยม จึงต้องมีการกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการ หรือ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เงื่อนไขที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา สิ่งเร้า และวิธีการเสริมแรง ทักษะเกี่ยวกับจุดประสงค์ ซึ่งยึดตามหลักการเรียนรู้ในแนวนั้น ควรต้องระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เหมาะสม (ดูบทที่ 8) สำหรับนำไปสู่การประเมิณผล ซึ่งจะต้องระบุออกมาในรูป know how (ผู้เรียนสามารถจะ...) ตามด้วยกิริยาซึ่งสามารถสังเกต และวัดพฤติกรรมได้ ดังนั้นต้องเปลี่ยนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมชนิด know that หรือ know with มาเป็น know how ทั้งสิ้น

4.1 การจัดเนื้อหาสาระ

หลักสูตรและเนื้อหาสาระ ตามแนวของกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Sokett, 1976 อ้างใน Posner, 1992: 104) มีหลักการดังนี้

- 1) หลักสูตรมักประกอบด้วย ชุดของจุดประสงค์ปลายทาง (terminal objectives) ซึ่งระบุในข้อความซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ วัดได้ (มักกำหนดไว้ในรูปของ ผู้เรียนสามารถ....)
- 2) จุดประสงค์ของการสอนก็เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเปลี่ยนจากพฤติกรรมก่อนเรียน เป็น พฤติกรรมหลังจากได้เรียนรู้แล้ว ซึ่งระบุไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
- 3) เนื้อหาและวิธีการใช้สอนนั้น เป็นเสมือนเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ปลายทาง หลังจากจบการเรียนการสอนแล้ว

Sokett (อ้างใน Posner, 1992: 104) เรียกหลักสูตรที่ประกอบด้วยหลักการทั้ง 3 ประการนี้ว่า เป็น หลักสูตรที่สร้างขึ้นหรือวางเงื่อนไขตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้คือ

- 1) เน้นผลผลิต โดยกำหนดเป็นจุดประสงค์ของการจัดการศึกษา หรือจุดประสงค์ของหลักสูตรเพื่อเป็น เป้าหมาย หรือเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน
- 2) มีการวางแผนเป็นแนวนราบเชิงเส้นตรง ใช้ผลการเรียนรู้ที่ปรารถนาหนึ่ง เป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสม สำหรับการเรียนรู้หนึ่ง ต่อไปเรื่อยๆ เช่น เรียนรู้จากเนื้อหาพื้นฐานไปยังเนื้อหาที่ซับซ้อน จากง่ายไปยาก เป็นต้น
- 3) ใช้การให้เหตุผลแบบ means-end (means-end reasoning) ดังนั้น การวางแผนหลักสูตรและการจัดการ เรียนการสอนคือ เน้นการวางแผนพัฒนาเครื่องมือ สื่อการเรียนการสอน จัดประสบการณ์การเรียนรู้ หรือสิ่งเร้า (means) ที่จำเป็นที่จะให้เกิดผลการเรียนรู้ (end) ที่ต้องการ
- 4) ยึดการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นหลัก ดังนั้นการวางแผนและจัดการศึกษา จึงมุ่งทำให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ (เชิงพฤติกรรมสามารถวัดได้ประเมินได้) และเป็นวิทยาศาสตร์
- 5) ผู้สอนเป็นผู้ที่รู้จักในศาสตร์และเรื่องที่ตนเองสอน โดยรับผิดชอบในการจัดการเนื้อหาที่สอนและวิธีการ จัดการเรียนการสอนอย่างเบ็ดเสร็จ และต้องเข้าใจหลักการเรียนรู้และเงื่อนไขการเรียนรู้ ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ แนวคิดพฤติกรรมนิยม

Popham and Baker (อ้างใน Posner, 1992: 105) ได้เสนอแนวการจัดเนื้อหา ดังนี้ 1) จุดประสงค์ของการสอนจะต้องระบุในรูปของพฤติกรรมของผู้เรียน, 2) ทำการทดสอบผู้เรียนก่อนเรียน โดยยึดจุดประสงค์การสอน เป็นหลัก, 3) ออกแบบกิจกรรมการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ, 4) ประเมินผลการ เรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

4.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

แนวคิดนี้เชื่อว่า ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ครูเป็นผู้กำหนดสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ โดยใช้สิ่งเร้าต่าง ๆ นานา เช่น การทำตนเป็นตัวอย่าง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สังเกตพฤติกรรมที่พึง ประสงค์ หรือบางครั้งใช้การนำ หรือใช้พฤติกรรมเชิงแนะนำ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม ให้การเสริมแรง โดยใช้ คะแนน หรือการใช้คำชม ซึ่งการให้การเสริมแรงนั้น ไม่เพียงเพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับ แต่ยังเป็นการมุ่งใจและเป็น ปัจจัยภายนอกที่สามารถกระตุ้นผู้เรียนอีกด้วย ขั้นตอนการเรียนการสอนโดยทั่วไป ครูจะนำเสนอสิ่งเร้า เสนอ รูปแบบการตอบสนอง ให้โอกาสนักเรียนฝึกฝนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่พึงประสงค์ โดยเริ่มจากการทำตาม แบบอย่าง แล้วฝึกเอง และให้การเสริมแรงเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างการสอนแบบนี้ได้แก่ direct instruction, explicit teaching, effective teaching, mastery learning (ดูบทที่ 9) เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการสอนตามแนวพฤติกรรม ทุกรูปแบบ ครูผู้สอนจะต้องกำหนด จุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน การสอนก็จะมีกรอบอธิบาย และสถิติพฤติกรรมที่

พึงประสงค์ ให้โอกาสนักเรียนฝึกฝน ครูให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ความสามารถในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์

Posner (Posner 1992: 199) ได้สรุปลักษณะการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนตามแนวคิดพฤติกรรมนิยม มักมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) ควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนเชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน และให้สอดคล้องกับวิธีประเมินผล, 2) ครูเป็นผู้ควบคุมวิธีการเรียนการสอน เป็นผู้สาธิต ถ่ายทอด และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติตาม, 3) การประเมินผลใช้แบบอิงเกณฑ์ (criterion-referenced evaluation), 4) ควรมีการให้รางวัลสำหรับผู้เรียนที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และบรรลุความสำเร็จในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย การเรียนการสอนแบบพฤติกรรมนิยมนี้ เกณฑ์ประเมินผลแบบอิงเกณฑ์นี้มีความสำคัญมาก ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนจนสามารถผ่านเกณฑ์ที่กำหนดจึงจะถือว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์

5. แนวคิดเน้นด้านปัญญา (Cognitive perspective)

แนวคิดเน้นด้านปัญญา (cognitive perspective) มีความเชื่อมาจาก แนวคิดของ Plato (อ้างใน Posner, 1992: 64) ที่ว่า ความรู้และความคิดของบุคคลมีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ดังนั้น ครูหรือผู้สอนเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความรู้ความสามารถเหล่านั้นออกมา ตามแนวคิดของ Plato การเรียนการสอน เป็นการจัดแฟ้มของข้อมูลในสมองใหม่ กระตุ้นให้ตัวผู้เรียนเกิดการสร้างความรู้จากข้อมูลดังกล่าว ซึ่ง Plato เชื่อว่าการเรียนการสอนควรมีลักษณะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดอย่างกระตือรือร้น โดยผู้สอนจะพยายามป้อนคำถามให้ผู้เรียนตอบ แบบปุจฉา-วิสัชนา (Socratic dialogues), Dewey ได้ให้ความสำคัญด้านการสร้างสรรค์ความหมายของแต่ละบุคคล โดยเน้นที่การสร้าง ความหมายและการสร้างสรรค์ความรู้ ไม่ใช่อยู่ที่การจดจำข้อมูล Piaget (อ้างใน Posner, 1992: 65) นักจิตวิทยาการศึกษา กล่าวว่า เด็กจะสร้างความรู้จากประสบการณ์ของเด็กเอง และกระบวนการสร้างความรู้ ก็เป็นการกระทำของตัวเด็กเอง (ดูบทที่ 4) Ausubel มีความเห็นว่า โครงสร้างความรู้ส่วนบุคคล เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการศึกษา โดยเฉพาะครูจะต้องเข้าใจจุดเริ่มแรกของการสอนคือ อะไรเป็นสิ่งที่เด็กรู้ เพื่อครูจะได้วางแผนการสอนโดยใช้ความรู้เดิม และกลวิธีการเรียนรู้เดิมของเด็กเป็นจุดเริ่มต้น ทศนคตินี้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มการสร้างสรรค์ความรู้นิยม (constructivism, ดูบทที่ 9) อย่างยิ่ง นอกจากนั้นในปัจจุบัน ยังเชื่อว่าความรู้คือ การสร้างโครงสร้างใหม่ทางปัญญาจากประสบการณ์ และโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ โดยมีการตรวจสอบว่า สามารถนำไปใช้แก้ปัญหา หรืออธิบายสถานการณ์เฉพาะอื่น ๆ ที่อยู่ในกรอบของโครงสร้างนั้นได้ และโครงสร้างทางปัญญาที่สร้างขึ้นใหม่นี้ จะเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการสร้างโครงสร้างทางปัญญาใหม่ ๆ ต่อไปอีก

ข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มพฤติกรรมนิยม กับกลุ่มเน้นปัญญานิยม คือ กลุ่มพฤติกรรมนิยมมีทัศนะในการเรียนรู้โดยเน้นที่พฤติกรรมและการแสดงออกของพฤติกรรม ขณะที่กลุ่มเน้นปัญญานิยมจะเน้นที่การรับรู้ข้อมูล การประมวลผลข้อมูล ภายใต้โครงสร้างทางปัญญาและกระบวนการภายในสมอง บางครั้งเรียกว่า schemata และ cognitive

ความสนใจทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ (โดยเฉพาะจิตวิทยาทางการศึกษา) ในสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ปรับเปลี่ยนจากด้านพฤติกรรมนิยม มาสนใจทางด้านปัญญานิยม เช่น เปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบท่องจำ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เป็นการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และทางวิทยาศาสตร์ เปลี่ยนจากการเขียนหรือคิดเรื่องราวต่างๆ มาเป็นการจัดทำโครงการหรือภารกิจที่ต้องอาศัยความเข้าใจ ความสามารถในการสร้างความหมาย และเรียนรู้เกิดประสบการณ์ตรง เป็นต้น ปรับเปลี่ยนความคิดการเรียนรู้ใหม่โดยเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากผู้เรียนเป็นผู้สร้างสรรค์องค์ความรู้เอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เท่านั้น หรือเป็นผู้กระตุ้นอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

5.1 การจัดเนื้อหาสาระ

แนวทางการจัดเนื้อหาตามแนวคิดเน้นด้านปัญญา ซึ่งมีความเชื่อว่าบุคคล เป็นผู้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีอยู่ มีแนวทางในการจัดเนื้อหา ดังนี้

1) เนื้อหาในหลักสูตรควรมีลักษณะ ที่สามารถให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่เอง บนความรู้และประสบการณ์เดิม ที่ตัวผู้เรียนมีอยู่

2) หลักสูตรจะมุ่งเน้นความสนใจที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีประสิทธิภาพ และเข้าใจความหมายของโลก การพัฒนาหลักสูตรตามแนวนี้นี้ จะเน้นการสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจชีวิตและโลก ซึ่งมีความหมายและมีประโยชน์สำหรับตัวผู้เรียน (Osborne and Reyberg, 1985)

3) จัดเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมมุ่งเน้น กลุ่มที่พัฒนาทักษะกระบวนการคิด กระบวนการพัฒนาแนวคิด (conceptual development), พัฒนาระบวนการคิด (thinking process)

5.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การเรียนการสอนควรมีลักษณะการสอนแบบ problem solving, decision making, and judgments การสอนควรมีลักษณะช่วย กระตุ้น หรือชี้แนวทางให้เกิดการพัฒนากระบวนการคิด พัฒนาการคิดไปสู่ความเข้าใจที่สมบูรณ์ ควรมีลักษณะเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแหล่งความรู้ Posner (Posner 1992: 199) ได้สรุปลักษณะการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน ตามกลุ่มแนวคิดเน้นด้านปัญญา มีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เนื้อหาที่สอนมักกลึงและมีความเฉพาะ 2) การสอนเน้นพัฒนาทักษะและความคิดรวบยอดด้านเนื้อหา ขึ้นกับประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน, 3) การเรียนรู้ขึ้นกับความสนใจและแรงจูงใจภายในของตัวผู้เรียน 4) การประเมินผลมักใช้รูปแบบการสังเกต การสัมภาษณ์ มากกว่าการใช้แบบทดสอบแบบมาตรฐาน เพื่อให้สามารถเจาะลึกถึงความสามารถ และประสบการณ์ต่างๆที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลา ดังนั้น แบบทดสอบหรือข้อสอบมาตรฐานจึงไม่เหมาะสม

การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในปัจจุบัน ยังมีแนวคิดที่หลากหลายขึ้นกับแนวคิด ความเชื่อและแนวคิดของแต่ละสถาบัน เนื้อหาเดียวกันสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ตัวอย่างเช่น การจัดการเรียนการสอนบัณฑิตแพทย์ ในปัจจุบัน บางสถาบันจัดให้มีการเรียนให้เนื้อหาสาระพื้นฐานเรียงลำดับ จากความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ปรีคลินิก และคลินิก ให้นักศึกษาแพทย์มีความรู้ พร้อมก่อน จึงจะขึ้นฝึกตรวจและรักษาผู้ป่วย โดยการจัดการเรียนการสอนจะเน้นวิชาความรู้ เรียงลำดับจากง่ายมายาก และมีความลึกซึ้งทางคลินิกตามลำดับ โดยมีคณาจารย์เป็นผู้สอนและถ่ายทอด แต่บางสถาบันมองเห็นว่าการจัดเรียงลำดับดังกล่าว จะทำให้ผู้เรียน เข้าใจยากไม่เห็นภาพ เนื้อหามีมาก คณาจารย์มีประสบการณ์มาก มีความลึกซึ้งที่ผู้เรียนจะเข้าใจ (ผู้เรียนมีประสบการณ์น้อยหรือยังไม่มีประสบการณ์ด้านการแพทย์) ไม่สามารถเข้าใจหรือทำความเข้าใจได้เหมือนผู้สอน ดังนั้นจึงมีการจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (problem base learning, PBL) โดยนำเนื้อหาสาระ มาจัดทำเป็นเรื่อง (theme) ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียน สืบเสาะค้นคว้า ตั้งสมมติฐาน และเรียนลึกเป็นเรื่องๆ แต่ละเรื่องปัญหาให้ความรู้กับผู้เรียนตั้งแต่ความรู้พื้นฐาน ปรีคลินิก และคลินิกตามลำดับ การจัดการเรียนการสอนจะเป็นลักษณะกลุ่มย่อยๆ เนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนจะมีลักษณะเป็นช่วงๆ (block) ซึ่งก็มีนักการศึกษาได้วิจารณ์ว่าการจัดการเรียนการสอนแบบเนื้อหาเป็นฐานแบบดั้งเดิม จะทำให้ผู้เรียนเบื่อ เนื้อหามาก ไม่เห็นความเชื่อมโยงของการนำไปใช้ กว่าจะได้นำความรู้ไปใช้รักษาผู้ป่วย ต้องใช้เวลานาน (ปี5 เริ่มเรียนคลินิก ตรวจผู้ป่วยจริง) ความรู้ที่เรียนมาก่อนอาจลืม ต้องกลับไปทบทวนมาก ส่วนการเรียนแบบ PBL ถึงแม้จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพของการนำความรู้มาแก้ปัญหาจริง แต่ผู้เรียนต้องเรียนหนัก มีความตื่นตัวต้องค้นคว้าตลอด เก่งเรื่องการแก้ปัญหา แต่เนื้อหาความรู้ไม่แน่นและมากพอสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ เป็น

ต้น อย่างไรก็ตาม การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ขึ้นกับปัจจัยอย่างหลากหลาย ตามความเชื่อ และสภาพสังคมปัจจุบันของสถานการณ์นั้นๆ (ดูบทที่ 1 และ 2)

บรรณานุกรม

- 1) สัจด์ อุทรนันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ; จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2532.
- 2) Posner GJ. Analyzing the curriculum. New York; McGraw-Hill, 1992.
- 3) Tanner D, Tanner L. Curriculum development. New Jersey; Prentice-Hall, 1995.